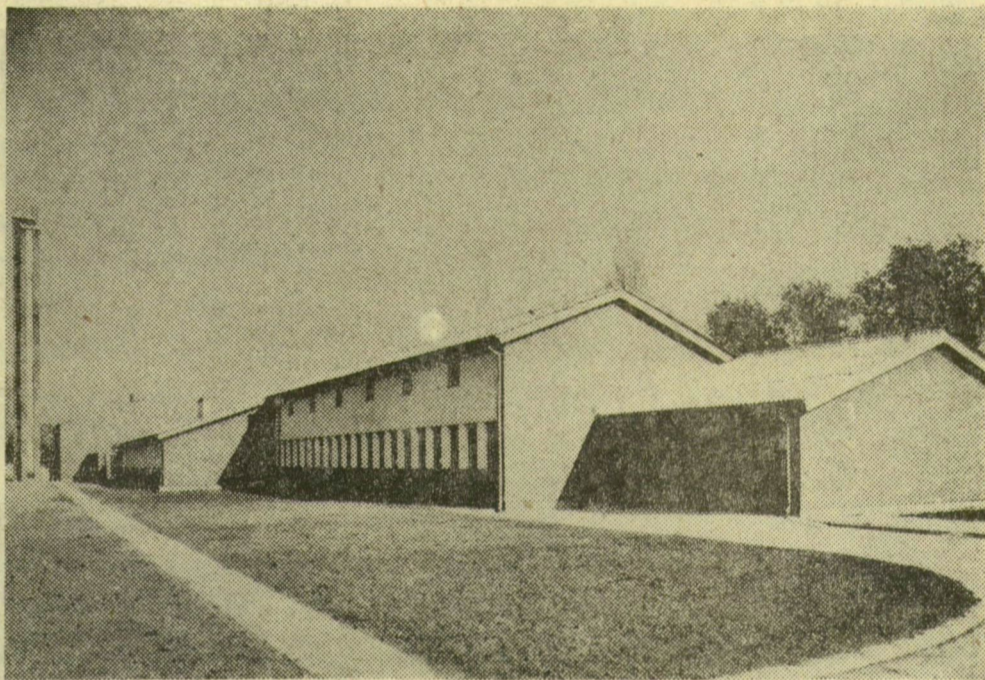

CSONGRÁD, FELSZABADULÁS UTCA

SZENTES, KERTÉSZETI KUTATO

NAGY JÁNOS

HEGYEN JÁRÓ FAMÍLIA

Kocsival, ha az óra mutatója majdnem kilóg az ablakon, valamirevaló sofőr jó erős feketékkel ébren tartva hamar végigszaladja ezt a távolságot. Kocsisoknak nincsen kocsijuk, csak négy gyerekük, nekik négy esztendőbe tellett. Igaz, hogy ők se mentek mindig, csak nyáron, akkor is gyalog.

Az autós ember legtöbbször a presszókra, a kanyarokra emlékszik, meg arra a kétbalkezes másik autósra, aki majdnem neki-szaladt az úton. A gyalogjáró megőrzi emlékei között a fát, bogarat, vaddisznót, őzeket, szarvasokat, kerítésre terített medvebőrt, bernáthegyi nagy kutyákat, inci-finci kisnyulakat, megáradt patakokat, mogorva erdészeket, barátságos pedellusokat, emlékszik esőre, szélre, nyári forróságra, és arra, hogy egyetlen nap alatt kerekken húsz fokkal lett hidegebb az idő és minden gyerekre ruhát kellett kölcsönkérni. Arra is emlékszik, hogy a falu szélén, az első házban, első szóra adtak ruhát. Elhitték, hogy visszahozza a posta minden darabját.

A legkisebb Kocsis gyerek a Péter. Rangja szerint bíró. Ha a három lány közt igazságot kell tenni, mindig kéznél van. Melékállásban pedig tisztaságfelelős. Mártának lúdtoll a jelvénye, ebből mindenki láthatja, hogy a családban ő az íródeák. Amit lát, mindent leír. Hivatala szerint Magdi udvarmester, hétköznapi fogalmazással beszerző és szakács, családi géhás. Ekkora csapatnak kapitányra is szüksége van, a legidősebb, a másodikos gimnazista Panni viseli ezt a katonai rangot, és föltehetően semmiféle lázongás ebből ki nem úti. Kötelessége észrevenni a turistajeleket és cipelni hegyenvölgyön legalább az egyik hátizsákot. Ilyen jól szervezett együttesben közlegény is van. Kocsis István, az apa, a Radnóti gimnázium tanára minden nyáron legalább két hétre, de ha lehet, inkább háromra közlegény.

Pataki diákként határozta el valamikor az apa, hogy végigjárja majd az országot. Ilyen elhatározás másokban is született, de sokan vagyunk, akik azt mondjuk: itt vannak a gyerekek, nem megy. Ötvestendő volt a Panni, mikor először próbának vettették alá. Kőkaputól indultak valahol a zempléni hegyekben, és estére kelve elérkeztek a regéci várig. Biztató a kezdet, ezért alakult úgy minden, hogy amikor Péter is betöltötte ötödik évét, elindultak családostól Sümegről, hogy a kék jelzés 906 kilométeres turistautóját szakaszonként végigjárják. Hivatalos túra ez, mindenkinek van egy kis igazolt könyvecskéje és az arra illetékes helyeken pecsétet tesznek bele bizonyosságul, hogy ott jártak.

A második esztendő naplófeljegyzései színes képpel kezdődnek. Mosdik a családnál a csordakútnál. A szövegben pedig az áll többek között, hogy hatalmas csalántengeren gázoltak át, versenyt futva, hogy ki látja meg először a Balatont. Nem következik mindjárt a látvány leírása,

hanem az olvasható, hogy Péter elfáradván, kinevezett egy farröntöt autónak, sürgette a beszállást, s amíg a többiek pihentek, ő vígan berregett. Eltévesszettek a turistajelzést, amíg az egyik kereste, a többi ártatlan gyerekségből békára vadászott. A kék út ugyan elkerüli Herendet, de a család betekintett ide is egynapos kerülővel Városlódról. Sokfelé kitérnek egy kicsit, ha érdemes.

Nem győzőm mind leírni felmarékra fogva se, amit ez a család látott már. Mese végén körülüljük a padlóra kirakott térképeket, egyszerre beszél a négy gyerek. Nagyvázonny: itt szé-násszekéren utaztak. Kőhányás-pusztá: egy részeg ember csacsi-fogattal vitte őket. Szárikút: találta egy üveg söt. Gesztesvár, Vitényvár környéke: fát fuvarozó teherautó vitte a gyerekeket föl-fel. Mind azt mondja, igen kényelmesen utaztak, és hetven kanyart számoltak meg. A legkisebb közbeikt: pontosan kilencvenöt volt. Ő jobban számolt. Nagyhideghegy: fásasztó út a meredeken. Apa, fáradt vagyok! Elhiszem fiam, de az a jó, hogy nem panaszkodsz. Nagynehezen fölérnek, aki legjobban húzatta magát, eltűnik, s megvirágot szedni. Mert ilyen szép virág máshol nincsen.

Visegrád? Hát az igen szép. Hatalmas szél volt, és pénz nélkül szöktek be a toronyba. Magyarkúton sokáig szállásuk volt. Soká érték egyszer haza, a szakácsnok se várták meg őket, csak a gombócot hagyták elő. Annyit kaptak, hogy az egyik játszótársuk esőkabátjának a fityuláját is gombóccal rakták tele. Pórljártak, mert lyukak voltak a fityula.

Azt mondják, ők nem igazi turisták. A vérbelinek hátán a szállása, kebelén a kenyere. Gyerekekkel ez még nem megy, majd később esetleg. Iskolák, erdész-házak, turistaszállók, hajdani kastélyok, úttörőpaloták adnak szállást legtöbbször. Innen járják be a környéket, aztán mennek tovább. Ha a térkép fölött látom a vihancoló, emlékeket földidőz gyerkeket, elhiszem, hogy ennél jobb vakációt nem lehet kitalálni. Mondják ők, hogy szép volt ez is, az is, de azt képzeljem el inkább, milyen egy igazi róka-fogó csapda és hogyan kell özikéses játszani. Hogyan? Úgy, hogy föl húzták egymást az öznyúzó csigákkal.

Lehet, hogy többet tud ez a család a mi hazánkról, mint sokan együtt. Járt az egyik közülük Angliában is apjával, átutazott kilenc országot, megnézett minden csodát, de hazafelé jövet, Bécs táján azt írja: a Duna itt már Pest felé folyik, a vonat pedig Szeged felé robbog. Naplóból azt olvasom, hogy a más-másiban virágot szedtek. A nők nőneinek, mert az úton kedves volt hozzájuk. Mind fölírnam, mennyi kedves ember van ebben az országban Kocsisék szerint, tele lenne az újság. Pedig még csak az út felén járnak.

HORVÁTH DEZSÓ

Gyorsan világosodott. Még el sem halt a békák és szünyogok éji dala, amikor a hajnal rózsásra festette a szürke égboltot, Harmat csillogott a fűvön, minden cseppje úgy ragyogott, mint a napsugár.

A rezervátum személyzetének egyik tagjával a „kulas”-ban üldögéltem, azaz egy laposfenekű csónakban. Epen a folyó közepe felé haladtunk. Könnyen húztuk az evezőt, mert ár irányában sodródtunk. Számtalan kis csatornával találkoztunk, egyre többel, minél jobban közeledtünk a tengerhez. A Volga deltája nem más, mint egyetlen hatalmas csatorna-és szigetálózat. Ahová csak a szem ellát, mindenütt áthatolhatatlan sás, erdők és szürös kúszónövényekkel befutott fűzfák szegélyezik a vizet. Helyenként úgy összeszűkül a folyó, hogy a fák koronája összeér a két parttól és elsötétíti az eget. Mintha csak a dzsungelban járnánk. Az asztraháni Állami Rezervátum területén vagyunk, amely 50–75 mérföldnyire fekszik Asztrahántól.

Főleg madarak lakják. Mindegyik madaraktól látunk — a vízben, a fák között, a homokzátonyokon, a levegőben és a parton. Fehérek, feketék, vörösek, arany-színűek.

A madarak az első tavaszi szelőlövel érkeznek a vendégsterő rezervátumba, amely „megállóhelye” a hegyekből és a tajgáról, a földéről és a sztyeppe vidékéről, a mocsarakból és a rétekről érkező szárnyasoknak. Sok közülük itt is él. Hatalmas fehér gémekek, hattyúk, ibiszek, kanalas gémekek, vöcskök, kacsák, libák, pelikánok és más fajta madarak, amelyek eddig csak ritka vendégként jelentek meg, ma már a vidék állandó lakói — nemcsak a rezervátum, hanem a hatalmas folyam egész deltavidékéé.

A rezervátumban 60-féle madár és 17-féle emlősállat talált otthonra.

Egy csapat kormorán éles, rekedt zsvaja kilométerekre is elhallatszik. Fejük felett húznak el ezek a csillogó kék-fekete madarak. Kalapformájú, borzas fész-

keik a fákon csüngenek, 3–4 fióka nyújtogatja mindegyikből a fejét, hogy horgas csőrüket kitarva, várják a falatokat. Szüleik egész nap halásznak, hogy megtömhessék kicsinyeik begyét. A kormoránok kiváló halászmadarak, nagyszerűen úsznak és nagy mélységbe is lebuksnak a víz alá.

A kormoránok szomszédai gémekek, kanalas gémekek és ibiszek, amelyek — ugyancsak csapatostul — magas fákra rakják fészkeiket. Kicsinyeiket meleg időben költik ki, s órákig álldogálnak kitért szárnyal a fészek fölött, hogy óvják utódaikat a nap forró sugaraitól. Csak estefelé, amikor csökken a hőség, indulnak élelemkereső útjukra. A gémekek csendben állnak a sekély vízben, majd rávetik magukat a gyanútlan halakra, vagy békákra. Csőrüket a vízbe merítve, a kanalas gémekek hosszú, fekete lábukon állnak a gázlóban. Az ibiszek, hajlékony csőrükkel kotorásznak az iszapban, folyami rákra és puhatestű állatokra vadászva.

A rabló varjak megzavarják a madárkolóniák életét, behatolnak más madarak fészkeibe, elragadják a falatot jogos tulajdonosuk csőréből. A legnagyobb veszélyt a költési időszakban jelentik; kihasználják a legcsekélyebb zűrvárt is, amely az anyaállatot elszólítja fészkeiből és ellopják a tojásokat.

Az ornitológusok gondosan ügyelnek a kolóniákra; tudják mikor kelnek ki a fiatal ibiszek, hány tojást tojt a kanalas géme, és mikor kezdtek repülni a fiókák. Mindezt feljegyzik a Természeti Krónikában, amelyet a rezervátum megalakulása — 1919 óta — vezetnek.

Az asztraháni rezervátum azóta különféle területeken kutató tudósok laboratóriuma lett. Megfi-

gyeléseik értékes felvilágosításokkal látják el a tudósokat, ám néha olyan kérdések elé állítják őket, amelyekre nem könnyű a válasz. Csak egy példa: mi az oka annak, hogy a tavaszi vonulás idején milliányi vízszerű szárnyas keresi fel a rezervátumot, de csak néhány tízezer marad ott, hogy fészket rakjon? Kevés az élelem, hogy mindnyájuknak jusson? Nem, a rezervátum bőségesen el van látva élelemmel. Jó néhány év eltelt, mire rájöttek, hogy az áradás a bűnös, valamint az erős tengeri szél. Az áradás későn érkezik arrafelé, miután már a madarak megérkeztek, és tovább tart egész májusban. A kacsák, libák és hattyúk fészkeiket elnyeli a víz.

Néhány évvel ezelőtt az ornitológusok elhatározták, hogy segítenek a madarakon és mesterséges fészket építenek nekik a fákon, a sás között meghúzódó fatorzsékon. A madarak megkedvelték új lakóhelyüket és kiköltik kicsinyeiket.

Júliusban megsokasodik a madárnepesség. Nyílfarkú récék, búvármadarak, bőjtü vadruccák és fűtüllőrécék sereglenek ide a tollhullatás idején távoli helyekről. Ez az az időszak, amikor a madártanászok gyűrűt húznak a madarak lábára.

Az élet a rezervátumban tavasszal a legérdekesebb, amikor szinte az egész vidék árterülete. Az állatok a szárazon maradt szigetecskékre húzódnak. Ilyenkor — mint valami természetrajzi múzeumban — összegyűlekeznek valamennyi fajta: róka, nyúl, sündisznó, mosómedve, vaddisznó és borz, mint együtt a bajban. Áradás idején csak a hód és a vidra érzi jól magát.

A rezervátum személyzete csónakon járja a vidéket, és veszi számba az állatokat, amelyek bizalommal tekintenek rájuk. Tudják, hogy amikor baj van, ezek a lények segítségükre sietnek, átmentik őket száraz helyre, és élelmet szereznek nekik. Amikor levonul az ár, az egész deltavidék milliárdnyi szünyogtól nyüzsg, annyit van belőlük, hogy a falusiak eleségül adják a csirkéknek. A szünyogok bizonyítják, hogy a természetben minden összefügg! Kiderül, hogy a szünyogbőség együtt jár a halbőséggel. A szünyog lárvája a fiatal halak tápláléka.

Rendeteg hal van a deltában: keszeg, csuka, ponty és sok átmeneti fajta, amely ivási helyül a Volga deltáját választja. A folyó halállományának a fele a deltából származik. A rezervátum halbiológusai a halak mindennemű életjelenségét figyelemmel kísérik. Ez azért is fontos, mert a madárfészkek 50 százalékának hal a tápláléka. ezenkívül hallal táplálkozik az emlősök egyharmada, és a hullók nagy része is.

Az asztraháni rezervátum madártanászok, hidrológusok, mikrobiológusok, geomorfológusok és más szakemberek kutatóközpontja, akik valamennyien a Volga deltájának sajátosságait vizsgálják.

Zelk Zoltán

Úgy ír verset a költő,
mint aki temetőben
szélrázta, huhogó fák
közt átfut éjfélen
s hogy rettegését izzé:
dúdol, vagy fütyörész.

És ennyi az egész.

ÉS ENNYI

KINEK MI JUT

István tegnapelőtt
Rómába utazott,
László tegnap Párizsból jött haza,
Ferenc Bostonban keltezett
képeslapját ma hozta meg a posta.
Kinek mi jut, nem irigykedem én:
kat-kat — mondják a tanulóknak percek,
utánozva a kerek szavát,
s én tenyermemmel, ahogyan szokás,
letörlöm a tél fagyini készülő
lehelését emlékem ablakáról:

a töltéstől egy karnyújtásnyira
ott áll most is a kőrhinta a réten,
megül a hó a lovcskák farán,
megül a teve két pupja között.